

Achter de statige gevel van het voormalige Logement van Amsterdam bevindt zich een doolhof van vertrekken. Sinds Buitenlandse Zaken deze historische plek heeft verwisseld voor de 'Apenrots' bij de Bezuidenhoutseweg, zijn de zalen met tussenpozen te bewonderen tijdens de tentoonstellingen, georganiseerd door de toekomstige bewoonster: de Rijksdienst Beeldende Kunst.

In de 18e eeuw was de opzet van het gebouw wat overzichtelijker: het waren twee huizen achter één gevel, met ieder een eigen ingang. Het huis dat het meest aan de zijde van de Lange Houtstraat lag, bood onderdak aan de Amsterdamse afgevaardigden naar de vergaderingen van de Staten van Holland, het provinciale bestuur. Meer aan de zijde van het Plein lag een groter en sjieker huis: dit was het onderkomen van de Amsterdamse heren die zitting hadden in de Staten-Generaal, de zogeheten 'Gedeputeerden ter dagvaart'. Beide vergaderingen vonden sinds de jaren tachtig van de 16e eeuw plaats in Den Haag. Het spreekt voor zich dat Amsterdam als machtigste stad van Holland haar afgevaardigden niet in een bescheiden optrekje wilde laten wonen en daarom een fraai en groot logement liet bouwen.

Al voordat het deftige logement verrees, bezat Amsterdam enkele huizen aan het Plein, waar de heren konden logeren. Toen deze panden in de loop van de 18e eeuw mankementen gingen vertonen, adviseerden Amsterdamse aannemers, de zogeheten 'baasen', de zaak te slopen. Dit in tegenstelling tot enkele Haagse 'baasen' die vonden dat de panden na een opknapbeurt nog wel een tijdje meekonden. Het advies van de Amsterdamse aannemers werd opgevolgd en 1 april 1737 legde de zesjarige Jan Six, de zoon van oud-burgemeester van Amsterdam Jan Six, de eerste steen voor het nieuwe logement.

Gescheiden eten

Dat de afgevaardigden naar de Staten-Generaal en de Staten van Holland zo strikt gescheiden woonden, had een politieke reden en kwam voort uit een resolutie van de Staten van Holland van 1670. In deze resolutie was bepaald dat de afgevaardigden van de stemhebbende steden voortaan tijdens hun verblijf in Den Haag niet

Deftig verblijf voor Amsterdamse heren

meer in openbare gelegenheden mochten eten en overnachten. In het verleden was het herhaaldelijk voorgekomen dat de heren na een dag lang vergaderen 's avonds een stevig glas bij de maaltijd dronken en dan al te loslippig werden. Geheime plannen of 'moties' lekten op deze manier uit. Na 1670 verzezen in Den Haag dan ook de diverse stadslogenementen.

Naar de bouwgeschiedenis van het logement van Amsterdam is recentelijk onderzoek gedaan door E.J. Nusselder van Rijksgebouwendienst en student kunstgeschiedenis Jan Dröge. Met name Dröge heeft de oude archieven geraadpleegd en talrijke oude rekeningen en inventarissen bestudeerd. Uit deze historische papieren blijkt volgens Dröge duidelijk wie de architect is geweest: Isaac de Moucheron. Moucheron ontving namelijk van het stadsbestuur 265 gulden voor tekenwerk, en waarschijnlijk wordt hiermee het gevelontwerp bedoeld. Later werd hem nog eens 85 gulden voor het ontwerp van de achtergelegen stallen uitbetaald. Voorheen zijn vaak Jan Baptist Xavery of Jean Coulon op stilistische gronden de ontwerpers van het logement genoemd.

In ieder logement was een kastelein en of kasteleines aangesteld, die voor de uitoefening van zijn of haar taak een huishoudreglement van het stadsbestuur had meegekregen. Opvallend aan het Amsterdamse reglement is, dat bijna de helft van het aantal artikelen gewijd is aan de zorg voor de wijnkelder. Ook op de oude rekeningen staan ontelbare posten voor ankers wijn en vaten 'aalbier'.

Decoraties

Als we op het ogenblik op de bel-etage door de vertrekken van de Amsterdamse heren wandelen, vallen ons voornamelijk de empire decoraties op. Deze inrichting dateert grotendeels uit het begin van de 19e eeuw toen landsarchitect B.W.M. Ziesenis beide panden verbouwde en inrichtte als paleis, dat bewoond zou worden door onder anderen prins Frederik en de latere koning Willem III en zijn gemalin Sophie von Würtemberg.

Alleen beide trappehuizen zijn nagenoeg gaaf bewaard gebleven en mooie voorbeelden van pronkerig 18e eeuws Italiaans stucwerk. Ook in een van de achterkamers bevindt zich nog een 18e eeuws plafond waarop Flora, de godin van de lente, is uitgebeeld. Maar om de oorspronkelijke entourage van de logerende Amsterdamse heren beter te kunnen voorstellen moeten we terug naar oude plattegronden en vooral naar de rekeningen uit de bouwtijd: Hendrik Onversaegt leverde voor 1190 gulden aan Turks fluweel, de Amsterdamse firma Anna van Eyckelenburg declareerde 899 gulden voor goudleerbehang, 1660 gulden kostten de diverse decoratieve schilderstukken van fijnschilder Jacques Estienne Benoist. Ook de marmeren schouwen moeten niet onaardig zijn geweest. De gerenommeerde beeldhouwer Jan Baptist Xavery maakte hiervoor drie ontwerpen, en wellicht verrichtte hij nog meer werkzaamheden, want zijn totale rekening is niet onaanzienlijk: 1800 gulden. Dirk Dalens rekende 700 gulden voor het vervaardigen van geschilderde behangsels, waarschijnlijk voor een van de meer representatieve vertrekken aan de voorzijde van het rechter huis.

Tuin

Opmerkelijk is hoeveel zorg de Amsterdammers aan hun tuin besteedden, die aan het achtergelegen Bleijenburg grensde. Dit moet een soort orangerie geweest zijn met exotische gewassen die 's winters naar binnen werden gehaald en met grote turfhaarden op temperatuur gehouden.

In 1795 kwam door de inval van de Fransen een eind aan de democratie van de 'Hoog Edel Grootmogende Heren', welke titel de afgevaardigden officieel mochten voeren, en in 1819 werd het pand door de Staat der Nederlanden gekocht.

In het souterrain treffen we een hinderlijk gevaarte aan: de privéunker van Seyss Inquart die hier tijdens de bezetting '40-'45 'kantoor' hield. Wellicht kan de nieuwe bewoonster, de Rijksdienst Beeldende Kunst, een originele oplossing verzinnen voor dit betonnen gevaarte.

Achter de statige gevel van het voormalige Logement van Amsterdam bevindt zich een doolhof van vertrekken. Sinds Buitenlandse Zaken deze historische plek heeft verwisseld voor de 'Apenrots' bij de Bezuidenhoutseweg, zijn de zalen met tussenpozen te bewonderen tijdens de tentoonstellingen, georganiseerd door de toekomstige bewoonster: de Rijksdienst Beeldende Kunst.

In de 18e eeuw was de opzet van het gebouw wat overzichtelijker: het waren twee huizen achter één gevel, met ieder een eigen ingang. Het huis dat het meest aan de zijde van de Lange Houtstraat lag, bood onderdak aan de Amsterdamse afgevaardigden naar de vergaderingen van de Staten van Holland, het provinciale bestuur. Meer aan de zijde van het Plein lag een groter en sjieker huis: dit was het onderkomen van de Amsterdamse heren die zitting hadden in de Staten-Generaal, de zogeheten 'Gedeputeerden ter dagvaart'. Beide vergaderingen vonden sinds de jaren tachtig van de 16e eeuw plaats in Den Haag. Het spreekt voor zich dat Amsterdam als machtigste stad van Holland haar afgevaardigden niet in een bescheiden optrekje wilde laten wonen en daarom een fraai en groot logement liet bouwen.

Al voordat het deftige logement verrees, bezat Amsterdam enkele huizen aan het Plein, waar de heren konden logeren. Toen deze panden in de loop van de 18e eeuw mankementen gingen vertonen, adviseerden Amsterdamse aannemers, de zogeheten 'baas-en', de zaak te slopen. Dit in tegenstelling tot enkele Haagse 'baasen' die vonden dat de panden na een opknappbeurt nog wel een tijdje meekonden. Het advies van de Amsterdamse aannemers werd opgevolgd en 1 april 1737 legde de zesjarige Jan Six, de zoon van oud-burgemeester van Amsterdam Jan Six, de eerste steen voor het nieuwe logement.

Gescheiden eten

Dat de afgevaardigden naar de Staten-Generaal en de Staten van Holland zo strikt gescheiden woonden, had een politieke reden en kwam voort uit een resolutie van de Staten van Holland van 1670. In deze resolutie was bepaald dat de afgevaardigden van de stemhebbende steden voortaan tijdens hun verblijf in Den Haag niet

Deftig verblijf voor Amsterdamse heren

meer in openbare gelegenheden mochten eten en overnachten. In het verleden was het herhaaldelijk voorgekomen dat de heren na een dag lang vergaderen 's avonds een stevig glas bij de maaltijd dronken en dan al te loslippig werden. Geheime plannen of 'moties' lekten op deze manier uit. Na 1670 verzezen in Den Haag dan ook de diverse stadslogen-
menten.

Naar de bouwgeschiedenis van het logement van Amsterdam is recentelijk onderzoek gedaan door E.J. Nusselder van Rijksgebouwendienst en student kunstgeschiedenis Jan Dröge. Met name Dröge heeft de oude archieven geraadpleegd en talrijke oude rekeningen en inventarissen bestudeerd. Uit deze historische papieren blijkt volgens Dröge duidelijk wie de architect is geweest: Isaac de Moucheron. Moucheron ontving namelijk van het stadsbestuur 265 gulden voor tekenwerk, en waarschijnlijk wordt hiermee het gevelontwerp bedoeld. Later werd hem nog eens 85 gulden voor het ontwerp van de achtergelegen stallen uitbetaald. Voorheen zijn vaak Jan Baptist Xavery of Jean Coulon op stilistische gronden de ontwerpers van het logement genoemd.

In ieder logement was een kastelein en of kasteleines aangesteld, die voor de uitoefening van zijn of haar taak een huishoudreglement van het stadsbestuur had meegekregen. Opvallend aan het Amsterdamse reglement is, dat bijna de helft van het aantal artikelen gewijd is aan de zorg voor de wijnkelder. Ook op de oude rekeningen staan ontelbare posten voor ankers wijn en vaten 'aalbier'.

Decoraties

Als we op het ogenblik op de bel-etage door de vertrekken van de Amsterdamse heren wandelen, vallen ons voornamelijk de empire decoraties op. Deze inrichting dateert grotendeels uit het begin van de 19e eeuw toen landsarchitect B.W.M. Ziesenis beide panden verbouwde en inrichtte als paleis, dat bewoond zou worden door onder anderen prins Frederik en de latere koning Willem III en zijn gemalin Sophie von Würtemberg.

Alleen beide trappehuizen zijn nagenoeg gaaf bewaard gebleven en mooie voorbeelden van pronkerig 18e eeuws Italiaans stucwerk. Ook in een van de achterkamers bevindt zich nog een 18e eeuws plafond waarop Flora, de godin van de lente, is uitgebeeld. Maar om de oorspronkelijke entourage van de logerende Amsterdamse heren beter te kunnen voorstellen moeten we terug naar oude plattegronden en vooral naar de rekeningen uit de bouwtijd: Hendrik Onversaegt leverde voor 1190 gulden aan Turks fluweel, de Amsterdamse firma Anna van Eyckelenburg declareerde 899 gulden voor goudleerbehang, 1660 gulden kostten de diverse decoratieve schilderstukken van fijnschilder Jacques Estienne Benoist. Ook de marmeren schouwen moeten niet onaardig zijn geweest. De gerenommeerde beeldhouwer Jan Baptist Xavery maakte hiervoor drie ontwerpen, en wellicht verrichtte hij nog meer werkzaamheden, want zijn totale rekening is niet onaanzienlijk: 1800 gulden. Dirk Dalens rekende 700 gulden voor het vervaardigen van geschilderde behangsels, waarschijnlijk voor een van de meer representatieve vertrekken aan de voorzijde van het rechter huis.

Tuin

Opmerkelijk is hoeveel zorg de Amsterdammers aan hun tuin besteedden, die aan het achtergelegen Bleijenburg grensde. Dit moet een soort orangerie geweest zijn met exotische gewassen die 's winters naar binnen werden gehaald en met grote turfhaarden op temperatuur gehouden.

In 1795 kwam door de inval van de Fransen een eind aan de democratie van de 'Hoog Edel Grootmogende Heren', welke titel de afgevaardigden officieel mochten voeren, en in 1819 werd het pand door de Staat der Nederlanden gekocht.

In het souterrain treffen we een hinderlijk gevaarte aan: de privéunker van Seyss Inquart die hier tijdens de bezetting '40-'45 'kantoor' hield. Wellicht kan de nieuwe bewoonster, de Rijksdienst Beeldende Kunst, een originele oplossing verzinnen voor dit betonnen gevaarte.